

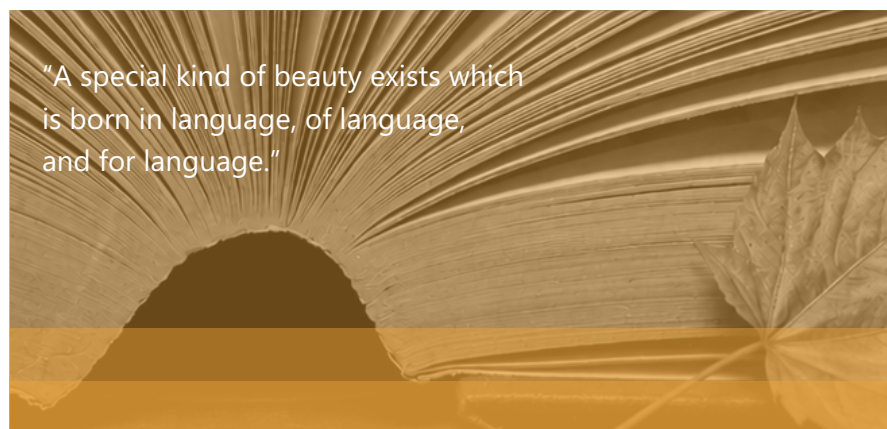

VOLUME 9, SEPTEMBER 2026

ISSN: 3060-4958

"A special kind of beauty exists which
is born in language, of language,
and for language."

**UZBEKISTAN STATE WORLD
LANGUAGES UNIVERSITY**

MORE INFO:

www.lingvospektr.uz

t.me/thelinguaspectrum

Amanov A.A.	Didactic principles of using authentic materials in developing future translators' intercultural communicative competence	302
Akbarova M.R.	Developing English communicative competence of music students through profession-oriented language teaching	309
Xoldorova Sh.Sh.	Post-digital methodology: a "Virtuo-real" approach to developing English language communicative competence in VR environments	320
Normatova N.T.	A comparative analysis of national and international experiences in developing the lexical competence of 11th grade students	326
Rakhmonov A.B.	Methodology for developing the Russian communicative competence of Uzbek-speaking students using generative artificial intelligence	333
Rakhmonov A.B.	Microlearning as a modern technology of teaching Russian as a foreign language	343
Kadyrova M.B.	Methodology for improving students' intellectual-communicative competence through artificial intelligence in inclusive education	350
TRANSLATION		362
Akifeva O.O.	The Golden Color Image in S.A. Yesenin's Poetry and the Problem of Its Rendering in Uzbek Translation	363
Sheraliyeva D.AI.	Linguistic challenges in translating information security terms from English into Uzbek	370
Abdullayeva Sh.N.	Functional Criteria for Preserving National Colour and Cultural Adaptation in Literary Translation	376
Bakhronova D.K., Ramazonova V.	AI-assisted translation of cultural-emotional meaning in Spanish, Uzbek, and English: issues of equivalence and human mediation	384
Allamova M.Q.	Direct and multi-level machine translation: Korean-Uzbek and Korean-English-Uzbek language pairs	393
Mirzohidova N.U.	The study of translations of William Shakespeare's works in Uzbekistan: historical stages and research directions	404
HISTORY		415
Zamonov Z.T.	Historical evolution of the self-government body: socio-political and spiritual aspects	416
Zamonova L.	The education of a perfect human being and moral education in Ahmad Donish's didactic views	427
CONTENTS		434

The education of a perfect human being and moral education in Ahmad Donish's didactic views

Laylo Zamonova
l.zamonova@kiut.uz

Lecturer,

Kimyo International University in Tashkent

Annotation *The article examines Ahmad Donish's pedagogical legacy through the problems of educating a perfect human being and developing moral education. It shows that his works Navodir ul-vaqoe, Me'yor ut-tadayyun, Risola dar nazmi tamaddun va taovun, and Devoni ash'or present knowledge, thinking, morality, labour, vocational preparation, and responsibility to society as interconnected dimensions of personal development. In Donish's didactic views, perfection is interpreted not as a completed state but as a continuous process of self-development, expansion of knowledge, moral self-regulation, and socially useful activity. Special attention is given to his use of stories, examples, and situations from everyday life as means of moral instruction and reflective thinking. With appropriate source-critical caution, the article discusses the relevance of Donish's legacy to contemporary education through the unity of knowledge, morality, and action, as well as the development of independent thought, professional responsibility, and ethical self-management.*

Keywords *Ahmad Donish, perfect human being, didactic views, moral education, enlightenment, vocational education*

Ahmad Donishning didaktik qarashlarida komil inson tarbiyasi va axloqiy ta'lim masalalari

Laylo Zamonova
l.zamonova@kiut.uz

O'qituvchi,

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Annotatsiya *Maqolada Ahmad Donishning pedagogik merosi komil inson tarbiyasi va axloqiy ta'lim masalalari nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Mutafakkirning "Navodir ul-vaqoe", "Me'yor ut-tadayyun", "Risola dar nazmi tamaddun va taovun" hamda "Devoni ash'or" asarlarida ilm, tafakkur, axloq, mehnat, kasb-hunar va jamiyat oldidagi mas'uliyatning o'zaro bog'liqligi yoritilgani ko'rsatiladi. Tadqiqotda Donish qarashlaridagi komillik tayyor holat emas, balki o'z ustida ishlash, bilimni kengaytirish, xulqni boshqarish va ijtimoiy foydali faoliyat orqali davom etadigan jarayon sifatida talqin etiladi. Shuningdek, uning hikoya, misol va hayotiy vaziyatlardan foydalanishi axloqiy ta'limning didaktik imkoniyatlari bilan bog'lanadi. Maqola tarixiy manbashunoslik ehtiyotkorligini saqlagan holda Donish merosining zamonaviy ta'lim uchun ahamiyatini bilim, axloq va faoliyat birligi, mustaqil fikrlash, kasbiy mas'uliyat hamda ma'naviy o'zini boshqarish tamoyillari asosida ochib beradi.*

Kalit so'zlar *Ahmad Donish, komil inson, didaktik qarashlar, axloqiy tarbiya, ma'rifatparvarlik, kasb-hunar tarbiyasi*

Воспитание совершенного человека и вопросы нравственного образования в дидактических взглядах Ахмада Дониша

Лайло Замонова

l.zamonova@kiut.uz

Преподаватель,
Ташкентский международный
университет Кимё

- Аннотация** *В статье педагогическое наследие Ахмада Дониша рассматривается через проблемы воспитания совершенного человека и нравственного образования. Показано, что в произведениях «Наводир ул-вакое», «Меёр ут-тадайюн», «Рисола дар назми тамаддун ва таовун» и «Девони ашъор» знания, мышление, нравственность, труд, профессиональная подготовка и ответственность перед обществом представлены как взаимосвязанные стороны становления личности. Совершенство в дидактических воззрениях Дониша трактуется не как достигнутое состояние, а как непрерывный процесс саморазвития, расширения знаний, нравственного самоконтроля и общественно полезной деятельности. Отдельное внимание уделяется использованию рассказов, примеров и жизненных ситуаций как средств нравственного воздействия и побуждения к размышлению. С учётом источниковедческой осторожности раскрывается значение наследия Дониша для современного образования через единство знания, морали и деятельности, развитие самостоятельного мышления, профессиональной ответственности и нравственной саморегуляции.*
- Ключевые слова** *Ахмад Дониш, совершенный человек, дидактические взгляды, нравственное воспитание, просветительство, профессионально-трудовое воспитание*

Kirish

Ahmad Donishning pedagogik merosini tahlil qilishda uning qarashlarini faqat maktab, madrasa yoki alohida o'qitish usullari bilan chegaralash yetarli emas. Mutafakkirning "Navodir ul-vaqoe", "Me'yor ut-tadayyun", "Risola dar nazmi tamaddun va taovun", "Devoni ash'or" kabi asarlarida insonning bilim olishi, aqliy yetilishi, axloqiy o'zini boshqarishi, kasb-hunar egallashi, jamiyat oldidagi mas'uliyati va davlat boshqaruvida adolatga rioya etishi bir-biridan ajralmagan holda yoritiladi. Shu sababli Donish didaktikasining markazida faqat "nimani o'qitish kerak?" degan savol emas, balki "bilim insonni qanday o'zgartirishi kerak?" degan kengroq masala turadi. "Navodir ul-vaqoe"ning ikkinchi kitobi

1875–1882-yillar oraliq'ida yaratilgani, muqaddima va yigirma bir fasldan iborat ekani hamda Donish ijodining yirik ilmiy-adabiy yodgorligi sifatida baholanishi asarning pedagogik-antropologik mazmunini tarixiy kontekstda ko'rish imkonini beradi (Bozorov, 2022; 3-4).

Donishning inson kamoloti haqidagi fikrlarida muhim nuqta – qobiliyatning harakat orqali yuzaga chiqishidir. "Navodir ul-vaqoe"da odamning tadbir bilan qushni havodan tushirishi, baliqni suvdan chiqarishi, osmon jismlarining harakatini hisoblash darajasigacha borishi obrazli tarzda tasvirlanadi. Bu misollar mutafakkir uchun insonning asosiy ustunligi faqat tabiiy kuchda emas, balki aql, tadbir, kuzatish va maqsadli faoliyatda ekanini

ko'rsatadi. Pedagogik nuqtayi nazardan, bu fikr tarbiyani insondagi mavjud imkoniyatlarni ochish jarayoni sifatida talqin qilishga imkon beradi (Bozorov, 2022; 5-6). Bilimning qiymati yodlangan ma'lumotlar hajmi bilan emas, insonning muammoni anglash, yo'l topish, oqibatni oldindan ko'rish va amaliy yechim ishlab chiqish qobiliyati bilan belgilanadi.

Aynan shu o'rinda Donishning "noqis" va "komil" haqidagi mulohazasi alohida e'tiborga loyiq. Asardagi mazmunga ko'ra, oz narsaga tez qanoat qilib qolgan kishi rivojlanishdan to'xtashi, osonlik oldida bosh egmagan inson esa kamolga intilishi mumkin (Donish, 1988-1989; 165-191). Demak, Donish pedagogikasida kamolot – bir martalik natija emas. U o'z ustida ishlash, yangi bilimga ehtiyoj sezish va erishilgan darajani mutlaq deb bilmaslik bilan bog'liq uzluksiz jarayondir.

"Me'yor ut-tadayyun" bu tizimning diniy-ma'naviy qatlamini yoritadi. Asar nashriga oid tavsiflarda tasavvuf, mazhab, suhbat, diniy masalalardagi ixtiloflar va jamiyatni isloh qilish zarurati muhokama qilinishi qayd etiladi (Donish, 2020). Bu manba Donishning ma'naviy tarbiya masalasini ko'r-ko'rona taqlid bilan emas, me'yor va ongli munosabat bilan bog'laganini ko'rsatadi. Uning qarashlarida e'tiqod axloqiy o'zini boshqarishning muhim omili bo'lsa-da, diniy tushunchaning jamiyat hayoti, insonning mas'uliyati va o'zaro munosabatlar bilan uyg'unligi ham muhimdir.

Axloqiy tarbiyaning muhim mexanizmlaridan biri – o'zini tiyish va xatti-harakat oqibatini hisobga olishdir. Shuxrat Bozorov Donishning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini tahlil qilar ekan, inson kamolotining aqliy va axloqiy mezonlari qatorida sadoqat, o'zini boshqarish va sabr kabi sifatlarni ajratadi (Jamolova, 2025; 45-47). Bu mezonlar Donish didaktikasida bilim va iroda birligini ko'rsatadi. Bilim inson nima yaxshi yoki yomonligini anglashiga yordam beradi, iroda esa anglangan me'yorni kundalik xulqqa aylantiradi. Shuning uchun tarbiya natijasi faqat "biladi" fe'li bilan emas, "amal qiladi", "o'zini

boshqaradi", "mas'uliyatni his qiladi" kabi ko'rsatkichlar bilan o'lchanishi kerak.

Lubat Jamolova "O'g'illarimga pand-nasihat" va "Farzandlarga vasiyat, kasb-hunarning foydalari" qismlarini pedagogik jihatdan tahlil qilib, Donish yoshlarni ilm olish, kasbiy tayyorgarlik, mehnat, sabr-toqat va axloqiy poklikka da'vat etganini ko'rsatadi (Lutfulloyev & Lutfullodzoda, 1981/2022; 168-172). Bu jihatdan Donish tarbiyasida sabr va harakat bir-birini inkor etmaydi; aksincha, sabr faol mehnatning davomiyligini ta'minlovchi axloqiy sifatga aylanadi.

Kasb-hunar masalasining alohida ta'kidlanishi Donish didaktikasining amaliy yo'nalishini ko'rsatadi. Farzandning faqat savodli bo'lishi emas, o'z hayotini mustaqil tashkil eta olishi, mehnat orqali jamiyatga foyda keltirishi ham tarbiyaning muhim natijasi sifatida ko'riladi. Jamolovanning boshqa tadqiqotida "Navodir ul-vaqoe"dagi mehnatsevarlik, hunarmand, dehqon, kasb egallash va oqil inson mehnati bilan bog'liq epizodlar tarbiya turlari nuqtayi nazaridan tahlil qilingan (Lutfulloyev, 2008; 321-326). Bu dalillar Donish uchun kasbiy tayyorgarlik axloqiy tarbiyadan ajralmaganini ko'rsatadi: halol mehnat, foydali hunar va mas'uliyatli faoliyat shaxsning ma'naviy qiyofasini namoyon etuvchi mezonlardir.

Donishning hikoya va misollardan foydalanishi axloqiy ta'limning ta'sirchanligini oshiradi. Uning matnida bir fikr ko'pincha insonning kundalik hayotidagi kuzatuv, kasb, mansab, boylik, jaholat, mehnat yoki adolat bilan bog'langan holda beriladi. Bu usulning kuchi shundaki, axloqiy tushuncha mavhum ta'rif bo'lib qolmay, aniq vaziyatda sinovdan o'tadi (Jamolova, 2025; 3-10). O'quvchi "adolat nima?" degan savolga faqat ta'rif orqali emas, adolatsiz hukmdor, mas'uliyatsiz amaldor yoki halol mehnat qiluvchi insonning oqibatlarini ko'rish orqali javob topadi. "Osori barguzidai badei" to'plamiga kiritilgan asarlar Donish badiiy nasrida ijtimoiy hayot va inson xulqini tasvirlashning keng o'rin tutganini ko'rsatadi.

Bu xususiyatni zamonaviy pedagogik tilda "muammoli vaziyat orqali fikrlashga undash"ga qiyoslash mumkin, ammo bunday qiyos tarixiy farqni yo'qotmasligi kerak.

Donishning maqsadi zamonaviy metodik texnologiya yaratish emas, balki o'quvchi va kitobxonni hayot hodisalari ustida mushohada qilishga undash edi. Shuning uchun uning hikoyalardagi didaktik kuch tayyor javobdan ko'ra savol tug'dirishida, voqea va oqibat o'rtasidagi bog'lanishni ko'rsatishida namoyon bo'ladi. Lubat Jamolovanning pedagogik tahlillari ham "Navodir ul-vaqoe"dagi ayrim hikoyalarni yoshlar tarbiyasi, kasb tanlash va mehnatga munosabat nuqtayi nazaridan qayta o'qish mumkinligini ko'rsatadi (Jamolova, 2025; 165-175).

Axloqiy tarbiyaning yana bir muhim tomoni – tanqidiy o'zini baholashdir. Donish jamiyatdagi jaholatni tanqid qilar ekan, uni faqat "boshqalarning nuqsoni" sifatida ko'rsatmaydi; insonning o'z nafsini, manfaatini, mansabga munosabatini va bilim darajasini tekshirib turishi zarurligini anglatadi. "Me'yor ut-tadayyun"dagi me'yor va ixtilofli masalalarda mutanosib yo'l tutish g'oyasi ham o'z fikrini mutlaq haqiqat deb bilmaslik, dalil va oqibatni hisobga olish madaniyatiga yaqinlashadi (Donish, 2010; 5-8). Bunday yondashuv komil insonning muhim belgisi sifatida o'zini nazorat qilish va fikriy kamtarlikni ajratishga imkon beradi.

M. Lutfullayevning "Pedagogikai bashar" asarida tarbiyaning insoniyat tajribasi bilan bog'liq keng mazmuni, shaxsning aqliy, axloqiy va ijtimoiy shakllanishi masalalari umumiy pedagogik nuqtayi nazardan yoritiladi (Hodizoda, 1976; 11-20). Bu nazariy mezon Donish merosini tahlil qilishda foydalidir: uning didaktik qarashlarida aqliy tarbiya axloqiy tarbiyadan, axloqiy tarbiya esa mehnat va ijtimoiy hayotdan ajralmaydi. Shaxsni bo'laklarga ajratib tarbiyalash emas, uning fikri, irodasi, xulqi va faoliyatini bir butun holda shakllantirish ustuvor bo'ladi.

"Chahorgona-i tarbiya"da tarbiyaning turli yo'nalishlarini o'zaro bog'liq tizim sifatida

ko'rish zarurati ilgari suriladi. Donish merosiga nisbatan bu yondashuv retrospektiv metodik vosita sifatida qo'llanishi mumkin: uning asarlarida aqliy tarbiya – ilm va tafakkur orqali; axloqiy tarbiya – odob, sabr, insof va mas'uliyat orqali; mehnat tarbiyasi – kasb-hunar va foydali faoliyat orqali; ijtimoiy tarbiya esa hamkorlik, adolat va umumiy manfaat orqali namoyon bo'ladi (Lutfullodzoda, 2022). Bu to'rt yo'nalish Donishning o'zida alohida tasnif ko'rinishida berilmagan, ammo manbalardagi fikrlarni tizimlashtirish uchun qulay ilmiy modeldir.

Ahmad Donishning komil inson haqidagi qarashlarida aql alohida o'rin tutadi, ammo aqlning o'zi yetarli mezon emas. Aql tadbir topadi, ilm imkoniyatni kengaytiradi, lekin bu kuchlar axloqiy mezon bilan boshqarilmasa, inson zararli yo'lga ham kirishi mumkin. "Navodir ul-vaqoe"dagi insonning nihoyatda yuksak imkoniyatlarga ham, tuban holatga ham tushishi mumkinligi haqidagi keskin qiyoslar aynan shu ikki yo'nalish ehtimolini ko'rsatadi (Donish, 1988-1989; 281-283). Pedagogik xulosa shuki, bilim berish tarbiyadan ajratilsa, ta'limning maqsadi to'liq amalga oshmaydi. Donishning didaktik tizimida aqlni rivojlantirish bilan birga uni adolat, insof va mas'uliyatga yo'naltirish zarur.

Biroq Donishni keyingi jadid pedagogikasi bilan to'liq aynanlashtirish ham to'g'ri emas. Donish XIX asrning ikkinchi yarmida faoliyat yuritgan va uning islohotchilik dasturi yangi usul maktablarining shakllangan metodik tizimidan oldin paydo bo'lgan. Shunga qaramay, ilm-ma'rifat, dunyoviy bilim, kasb-hunar, jamiyatni isloh qilish va fikriy uyg'onishga bergan urg'usi keyingi ma'rifatparvar muhit uchun muhim intellektual zamin yaratgan. Lubat Jamolova Donish merosining ma'rifiy va jadidchilik bilan tutash jihatlarini tahlil qilgan bo'lsa-da, tarixiy ketma-ketlikni saqlash zarur: Donish – jadidchilikning tayyor metodik dasturi emas, undan oldingi islohotchi-ma'rifiy tafakkurning yirik vakilidir (Jamolova, 2025; 165-175).

Donish qarashlarini Yevropa ma'rifatparvarligi bilan qiyoslashda ham bevosita ta'sir va tipologik o'xshashlikni farqlash lozim. Rasul Hodizoda Donish XVIII asr fransuz va XIX asr 40–60-yillar rus ma'rifatparvarlari ijodidan bevosita xabardor bo'lmaganini qayd etadi. Shuning uchun Donishdagi aql, ilm, adolat va jamiyatni ma'rifat orqali yaxshilash g'oyalarini Yevropa ma'rifatparvarlaridan ko'chirilgan qarashlar sifatida emas, o'xshash tarixiy muammolarga turli madaniy muhitlarda berilgan tipologik javoblar sifatida baholash ehtiyotkorroq ilmiy yondashuvdir (Hodizoda, 1976; 120-126). Aqliy yetuklikning asosiy belgisi – mustaqil mushohada. "Devoni ash'or" nashri muqaddimasida Sadriddin Ayniyning Donish yangi fikrlarini tayyor zamonaviy adabiyotdan emas, o'z tadabbur va tafakkuri orqali shakllantirgani haqidagi bahosi keltiriladi. Bu baho Donishning mustaqil fikrlovchi shaxs sifatidagi qiyofasini ifodalovchi muhim dalil sifatida qabul qilinishi lozim. Pedagogik nuqtayi nazardan esa u ta'lim natijasida tayyor hukmlarni takrorlovchi emas, kuzatish va tafakkur asosida o'z xulosasini shakllantira oladigan shaxs idealini ko'rsatadi (Donish, 2020; 3).

Donishning tarbiya haqidagi qarashlari insonning tabiat va jamiyat oldidagi mas'uliyatini ham qamrab oladi. "Navodir ul-vaqoe"ning kirish tahlilida insonning tabiat va insoniyatni asrash, ma'rifat va aqlni baxt-saodat yo'lida ishlatish zarurati alohida urg'ulanadi (Donish, 1988-1989; 165-191). Bu fikrni zamonaviy ekologik tarbiya bilan bevosita tenglashtirish shart emas, ammo unda insonning imkoniyatlari bilan birga javobgarligi ham mavjudligi aniq. Kuch va bilim qanchalik katta bo'lsa, ularni oqilona ishlatish mas'uliyati ham shunchalik ortadi.

Donish merosidagi ma'naviy tarbiya shaxsni jamiyatdan uzib qo'yadigan zohidlikka emas, hayotning ichida mas'uliyatli yashashga yo'naltirilgan. U ilm, kasb, mehnat, davlat xizmati va oilaviy mas'uliyatni ma'naviyatga zid sohalar sifatida ko'rmaydi. Aksincha, insonning

axloqiy sifati aynan shu faoliyatlarda sinaladi (Naimov, 2023; 336-339). I. Naimovning Donish ilmiy merosidagi islom huquqi masalalariga bag'ishlangan tadqiqoti ham mutafakkir diniy-huquqiy tushunchalarni jamiyat va boshqaruv masalalari bilan bog'lab ko'rganini ko'rsatadi.

Donishning merosini bugungi ta'lim jarayonida qo'llashda mazmuniy tamoyil ustuvor bo'lishi kerak. Masalan, uning kasb-hunar haqidagi nasihatlarini oddiy iqtibos sifatida yodlatishdan ko'ra, "kasb tanlashda foyda va qiziqish qanday muvozanatlashadi?", "bilim kasbiy mas'uliyatni qanday oshiradi?", "halol mehnatning shaxs va jamiyat uchun qiymati nimada?" kabi savollar bilan muhokama qilish samaraliroq. Komil inson tarbiyasi nuqtayi nazaridan Donish merosining eng muhim jihati – "tayyor komillik" g'oyasining yo'qligidir. Inson doimiy ravishda o'rganadi, xato qiladi, xulosa chiqaradi, mehnat qiladi va o'zini boshqaradi (Donish, 1988-1989; 5). "Noqis"ning oz narsaga tez qanoat qilib qolishi va "komil"ning osonlik oldida to'xtamasligi haqidagi fikr aynan rivojlanish dinamikasini ko'rsatadi. Shunday ekan, Donish didaktikasida komillik holat emas, yo'nalishdir; tarbiya esa shu yo'nalishda barqaror harakatni ta'minlaydigan jarayondir.

Donish merosida tarbiya va ta'limning birligi alohida metodologik ahamiyatga ega. Ta'lim bilimning mazmunini beradi, tarbiya esa bu bilimning inson xulqida qanday ishlashini belgilaydi. Agar bilim axloqiy mezondan uzilsa, u shaxsning o'z manfaatini ko'zlash vositasiga aylanishi mumkin; agar axloq bilimdan uzilsa, u real hayot muammolarini hal etishga ojiz umumiy nasihat darajasida qoladi. Donishning ilm, tadbir, adolat va kasbni bir matnda tutashtirishi aynan shu ikki yo'nalishning birligini ko'rsatadi. Bunday birlikni oilaviy tarbiyada ham ko'rish mumkin. Farzandga kasb o'rgatish – iqtisodiy mustaqillik masalasi, lekin ayni paytda axloqiy mas'uliyat masalasi hamdir. O'z mehnati bilan yashay oladigan shaxs boshqalarga ortiqcha qaram bo'lmaydi, o'z qarorining oqibatini chuqurroq his qiladi va

jamiyatdagi vazifasini aniqroq anglaydi. Shu ma'noda Donish kasb-hunarni faqat daromad manbai emas, shaxsiy qadr-qimmat va ijtimoiy foydalilik omili sifatida ko'radi.

Donishning axloqiy tarbiyasida til va muloqot ham muhim. Elchi uchun so'z va fahmning alohida ko'rsatilishi bejiz emas: noto'g'ri aytilgan so'z davlatlararo munosabatga, odamlar o'rtasidagi ishonchga va qarorlarning natijasiga ta'sir qilishi mumkin. Bu yerda nutq madaniyati oddiy chiroyli gapirish emas, fikrni to'g'ri anglash va mas'uliyat bilan ifodalash qobiliyatidir. Shunday qilib, axloqiy tarbiya faqat xususiy hayot odobini emas, kelajakdagi kasbiy va fuqarolik mas'uliyatini ham tayyorlaydi.

Shuningdek, Donish merosida ma'naviyatni faqat hissiy yoki marosimiy tushuncha sifatida talqin qilish yetarli emas. Uning asarlarida ma'naviy yetuklik aql, halollik, mehnat, mas'uliyat va adolat bilan tekshiriladi. Shaxsning e'tiqodi va odobi uning amaliy xulqida ko'rinmasa, tashqi belgi yetarli mezon bo'la olmaydi. Bu nuqta "Navodir ul-vaqoe"dagi tashqi taqvodorlik va haqiqiy xulq o'rtasidagi tafovut haqidagi kuzatuvlarda ayniqsa ravshan.

Donishning pedagogik merosini ilmiy tahlil qilishda manbashunoslik ehtiyotkorligi ham zarur. Uning ayrim fikrlari turli nashrlarda qisqartirilgan, tarjima qilingan yoki izohlangan shaklda berilgan. Shu sababli muhim xulosalarda imkon qadar tojik tilidagi ilmiy-tanqidiy nashrlarni tayanch manba sifatida olish, o'zbekcha tarjimalarni esa qiyosiy vosita sifatida ishlatish maqsadga muvofiq. Ushbu qayta ishlangan matnda ham "Navodir ul-vaqoe"ning Dushanbe nashrlari, "Me'yor ut-tadayyun", "Devoni ash'or" va "Risola dar nazmi tamaddun va taovun" kabi tojikcha manbalarga ustuvor o'rin berildi. Natijada Ahmad Donishning didaktik qarashlaridagi komil inson obrazi tarixiy va zamonaviy pedagogik tahlil o'rtasida samarali bog'lovchi mavzu bo'la oladi. Tarixiy jihatdan u XIX asr Buxoro muhitidagi ma'rifiy-islohotchi tafakkurni aks ettiradi; pedagogik jihatdan esa bilim, axloq va faoliyat birligini ko'rsatadi. Uning dolzarbligi tayyor zamonaviy metodni "oldindan aytib berganida" emas, balki ta'limning eng barqaror muammolaridan biri – bilimli, ammo ayni paytda mas'uliyatli va foydali shaxsni qanday tarbiyalash masalasiga tarixiy tajriba asosida javob izlaganidadir.

References:

1. Аҳмад Маҳдуми Дониш. (1976). *Осори баргузидаи бадеӣ*. Ирфон.
2. Аҳмад Маҳдуми Дониш. (1988). *Наводир-ул-вақоеъ* (Китоби 1). Дониш.
3. Аҳмад Маҳдуми Дониш. (1989). *Наводир-ул-вақоеъ* (Китоби 2). Дониш.
4. Аҳмад Маҳдуми Дониш. (2010). *Меъёру-т-тадайюн*. Эр-граф.
5. Аҳмад Маҳдуми Дониш. (2020). *Девони ашъор*. Дониш.
6. Бозоров, Ш. С. (2022). *Аҳмад Дониш маърифатпарварлик қарашларининг ижтимоий-фалсафий моҳияти* [PhD диссертацияси автореферати]. Бухоро.
7. Жамолова, Л. И. (2025a). Аҳмад Дониш меросининг маърифий, жаҳидчилик фаолияти ва тарбиявий қарашлари моҳияти. *Inter Education & Global Study*.
8. Жамолова, Л. И. (2025b). Аҳмад Донишнинг таълим олувчилар шахсини ривожлантиришда тарбия турларининг тутган ўрни ҳақидаги қарашлари. *Республика илмий-амалий конференция материаллари*.
9. Жамолова, Л. И. (2025c). Педагогика ва таълим олишнинг замонавий усуллари Аҳмад Дониш асарлари мисолида. *Inter Education & Global Study*, 3(7).
10. Лутфуллоев, М. (1981). *Субҳи дониш: Барои бачагон*. Душанбе.

11. Лутфуллоев, М. (2008). *Педагогикаи башар*. Душанбе.
12. Лутфуллозода, М. (2022). *Чаҳоргонаи тарбия*. Душанбе.
13. Ҳодизода, Р. (1976). *Аҳмади Дониш*. Ирфон.
14. Naimov, I. (2023). *Ahmad Donish ilmiy merosida islom huquqi masalalari*. FarDU ilmiy xabarlari.